

МИНИСТЕРСТВО ПРОСВЕЩЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

Министерство образования и науки Республики Ингушетия

ГБОУ "Гимназия № 1 г. Карабулак им. А.Б. Дошаклаева"

РАССМОТРЕНО:

на заседании МО
руководитель ШМО

_____ Яндиева Ц.Я.

Протокол № 1

от «28» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО:

зам. директора по УВР

_____ Чапанов К.М.

от «30» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО:

И.о. директора

_____ Чапанов К.М.

от «30» августа 2023 г.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

учебного предмета «Родной язык (Ингушский)»

для обучающихся 6-х классов

г.Карабулак, 2023 г.

Кхетора каьхат (пояснительная записка)

Таханарча школан хьалхашка латт доккхий декхараш. Керттерча даькъе уж да хьалкхувш йоагла тлехье эздел долаш, глулакхаца, нахаца товш, лимерза, ший моттиг д'лалаца ховш, Даьхе а, къам а, дезал а лоарх'лаш, шийна хьалхашка латта декхараш кхетадеш, цу хьаькъахьа къахьегаш, дийша, лилман лардаш л'омаь, вахаре царех пайда эца ховш хьалкхейр.

Вахар дег'ладоагла лилма, техника, культура дег'ладарца. Царга хьежжа хила беца дешархошта тахан беш бола хьехам. Школашка вахарцара бувзам ч'лоаг'л'баро д'ладех хьехархошкара дешархой теркам т'лабахийта дезар – дукхаг'ла долча даькъе шоашка уйла яйтар, лилман лардаш тохкаш болх байтар, л'омадаьчох вахаре пайда эца ховргдолаш.

Наьна мотт л'омабар, грамматика хар боккха лоарх'лам болаш да дешархой кхетам дег'лабоалабара, х'лана аьлча, мотт л'омабарца кхетаю мета хозал, из б'лаьхий хилар, кхыча къамий мотт а дикаг'ла кхетабу бераша, цар культура йовза а новкъостал ду. Дешархошта д'лахьехар хила деза уж кхетаргболаш, ц'енача, аттача меттала, л'омадаьчох ма хулла дукхаг'ла дукхаг'ла пайда эца йиш хургйолаш. Цудухьа наьна мотт хьехачо керттердар хьакьоастанеш, цунна теркам т'лабохийташ, грамматически бокьонаш в'лаши юсташ бе беца ший болх.

Наьна метта урокаш т'ла дешархоша г'лаг'лай метта грамматически лардаш л'омаю, къамаьл шаьрдара балхаш а ду.

Пхелаг'лача классе доладу грамматически даькъа – морфологи л'омае, из болх д'лахьо яхлаг'л'чеи ворх'лаг'л'чеи классашка. Из раздел я къамаьла доакьоех кхетам луш, хьалха царех л'омадаьр к'лоаргдеш, шердеш. Къамаьла доакьош л'омадеш дешархошта ха деза предложенешта юкьера уж шеко йоацаш белгалдаха.

Барх'лаг'лача ийслаг'лача классашка синтаксиси стилистики л'омаю. Цу даькъе дешархой дика кхеташ хила беца предложенешта юкьерча дешай мел долча бувзамех. Грамматика л'омаеш дешархой ха декхарийла ба деша лард, чаккхе, овла, дешхьалхе, суффикс, уж яздала бокьонаш; къамаьла доакьош, цар нийсаяздара бокьонаш;

предложеней тайпаш, предложене маьженаш, предложеней чура дешай бувзам. Берашта ха деза дош мишта хьахиннад, из малаг'ла къамаьла даькъа да, иш.кх.д'л.

Ийслаг'лача классе чоалхане карара предложенеш л'омаеча хана дешархой кхетабе беца предложенешка керттераяри карараяри къоастае ховргдолаш, царна юкьера бувзам таька могоаргдолаш.

Пунктуации л'омаеш дешархой теркам т'лабахийта беца предложене интонацена, оаз лаьг'л'луча ноаг'ла йолча хана сецара хьарак доаг'лаш хул. Цхьайолча моттигашка интонаци теркальяр – хиланза даргдоацарех да, х'лана аьлча, из теркаль ца йича, малаг'ла хьарак оттаде деза ховргдоацандаь. Иштта из теркальярца увтгаду предложении кхоачалуча т'ладам, хаттара е айдала хьарак.

Синтаксис л'омаеча хана хьехархо декхарийла ва интонаце зем а боаккхаш, цунах пайда эцара торонех дешархой дика д'лакхетабе, х'лана аьлча, интонации хувцаро предложенена ма'лан а сецара хьаракаш а хувца тарлу. Керттера къамаьла

доакъош 1омадара хъехархочо д1акхетаде деза бераш цар синтаксически лоарх1амах.

Дешархой къамаъла культура лакхъяри 1омадаъчун навикаш дег1айоалаяри хила деза х1ара урока. Из болх д1ахьо тайп-тайпара упражненеш кхоачашъярца. Упражненеша новкъостал ду 1омаъ бокъонаш ч1оаг1ъе, орфографически а пунктуационни говзал ч1оаг1ъе, грамматически материал дикаг1а кхетае а, йоазонца цунах пайда эца а.

Говзамеча йоазонех пайда эцаш, дувзаденна къамаъл шаърдеш дешархой теркам т1абахийта беза хъехархочо сочиненеш, изложенеш язъяра,говзамеча текста тохкам бе 1омабара.

Тайп-тайпарча дошлоргех пайда эца 1омаде деза хъехархочо бераш, шоаш бувцаш бола мотт б1аъхий, ира, говза, хоза бувцаргболаш, къамаъл деча хана а йоазув деш а г1алаташ дергдоацаш. Х1ара уроках, кердачох хоам беш, хьалха 1омадаър дагалувцийта деза дешархошка, кердачун хьалха 1омадаъчунца бувзам а беш.

Х1ара классе шу д1адолалуш а шу чакхдоалаш а хьалха 1омадаър кердаккха деза дешархошца, программаца белгалбаьккха дувзаденна къамаъл шаърдара болх бизза д1абахъа беза.

Г1алг1ай мотт хъехара г1улакх доаг1ача тайпара хъехархочо д1ахьой, дешархошта шоай наьна мотт безалургба, шоаш 1омабеча кхыча къамий метай бокъонаш йовза атта хургда.

Г1алг1ай метта белха программ.

1) 8 класса грамматика белха программа отгаяьй федеральни компонента паччахьалкхен стандарта юкъера дешара программа юкъарлен образоване г1алг1ай метта авторски программа юкъера школа 5-9 классашка И.А.Оздоеви и Р.А.Оздоеви редакцех.

2) Белха программа хоадам беш я – 68 сахъата шераи 2 сахъата к1ираи лаърх1а.

Авторски программа къоастаяьй Г1алг1айчен дешара министерства къоабалъярца.

Метапредметни

Регулятивни УУД

- Хъехархочунца дешара т1адуллар отгаде, урока лерх1амга хъежжа. Деша дешара лерх1амашка хъежжа.

- Массанеца цхъана урока план оттае ха, произведени чулоацам хъабувцара план оттае ха. Планага хъежжа беш бола болх тахкар, баъча балха корта бар, мах бар, иштта кхыча дешархой балха мах бар.

- З1амигача тоабаца е шинне цхъана болх беш, кердача темах ховр а, де ховр а хъакъоастадар. Урок йодаш беча балхах раъза хилар е ца хилар д1аяздар, лакхача говзала т1акхувш хилар хъахьокхар.

- Ше баъча балха раъза хилар е ца хилар дешархочо ший ло1амаг1а хъаалар, урока карах ца доалача х1ама теркам бар, из тоадара болх бе лерх1ам дагалацар.

Познавательни УУД.

- Текста тохкам бе ха, хъехархочо хаттарашца новкъостал а деш. Деша къайла маган ха, из тахка.

-Произведенеш шоайла йиста, влашкаоттае, юкъарадар а тародоацар а хъаоалаш.

-Дийшачун дакъа диста мукъама е илли дакъаца, е суртаца, е кицаца

Произведени турпалхочо дечун бахъан тахкар. Шийна хетачун, ше яхачун доагъа масалаш доаладе, даържа дувзадена къамаъл де.

- Глалгъай фаългаш кхоллара лерхъам ха, цар лу пайда, цар лерхъам ха.

- Поэзи а проза а шоайла къоастае ха, литературнии йилман кхетам балара тексташа санна.

- Кхоллама навикаш хъахъокхар, тайп-тайпара произведенеш дагалувцаш, проектни тладуллараш кхоачашдеш.

-Дешашдар кхетаде, дийшар лоацца таблица чу а схема чу а длаязде ха.

Коммуникативни УУД.

-Дувцара къамаъл оттаде, урока болх беш кадай хила, хаттараш тела. Диалоге, тоабах болх беш дакъа лаца. Шийна бакъахъа хетар члоагъадеш, кхычарца къамаъл де хар.

- Темага хъежжа 5-6 предложенех дувзадена къамаъл оттаде. Проекта 1-2 слайд кхолла. Кхычунга ладувгъа ха, къовсама юкъе дакъа лаца.

-Произведени урпалхочо даъчун мах бе, эздешашца къамаъл де.

- Кхыча дешархой урока баъча балха мах бе ха, оттаяъча критерешца.

- Барт бара кийча хилар хъахъокхар, къовсам, дов е цатоам длабаккхара тайп-тайпара вариациеш йоалае ха.

- Боккхийчарца къамаъл деш, книжкаши, дошлоргаши, энциклопедеша дешаш кердадар, пайдабар леха.

-Йоккха йоаца презентаци (5-6 слайд дола) боккхийчар новкъосталца кийчъяр, проекта темага хъежжа, слайдашка хъежжа темах лаъца лоацца дувца.

Личностни.

- Художественни произведенеш ешарца дезала юкъера безама керттара хъал хар (барт хилар, сий дар, безаме, къахетаме, влаши новкъостал деш хилар)

- Ше ваьнна моттиг ховш хила, ше малагъа этносаца лоархъаш ва ха. Кхыча къамех цар сий деш къамаъл дар.

- Кхыйола культураш а, къамаш а долга ховш хилар, дикагъа довзачарех хъадувца ха, культураца е динаца шоай культура е дина таракетараш хъаала хар (нохчий, татараш, тарбий, сирийцаш, кх. дла а).

-Юкъа а ца лелхаш, кхычунга ладувгъа ха, ший уйла сатийна длаалар, тайп-тайпара аргументаш а йоалаеш. Дешархой влаш къовсам балара бахъанаш ха.

- Цлагъа а классе а книжкаш дешара тлакхувш хилар хъахъокхар, библиотеке ахар, мукъа волча хана, урока эша материал кийчъяр.

- Йоазонхой кхолламах ха безам болаш хилар хъахъокхар, шийна эггара члоагъагъа безачар цлешаш яха хар, безара бахъан а хъаалар.

- Литературни кхоллама болх шийна эшаш болга хар.

-Ишколе вахара бокъонаш йовзар, цар дешархочоа луп айда малаг1а ба хар. Дикача дешархочун масалаш доаладе йийшача произведени юкъера.

- Сага новкъостал доацаш ше болх бе ховш хила, ше даъчох жоп дала дезалга ховш хила.

-Поэтически деша хозал ховш хила, йоазонхочо дешашца сурт дулаш доаладаъ дешаш хъалаха ховш хила. Хозахийта дешаш а эпитеташ а шоай къамаъла юкъедоаладар.

-Эзделаца дар доацар ховш хила, литературни турпалхоехи эздийча сагахи йоахка оамалаш хъаювцаха, г1улакхаца дар доацар къоастаде ха.

- Дешаш а яз деш а нийса ваг1араи б1аргий са толха ца дараи йоаг1а бокъонаш ховш хила. К1аъдвалар д1адоаккхаш е еза упражненеш йовзаш, уж еш хила. Саг унахц1ена хилара бокъонаш ц1аг1а а накъайоалаш лелае ха.

Патриотически кхетам балар:

дешархо къаман г1улакхаи эзделаи т1акхийна хилар;

- дезала вахар довзаш хилар;

- ший къаман культура а, бусулба дин а довзаш хилар;

- Росси пачхъалкхен гражданин ше волга ховш хилар;

- дешархочун оамалаш, декхараш кхийна хилар: урока, урокал арахъа а.

Г1алг1ай метто, эрсий метто санна, метта г1илман дакъа а ший ма1анна а йоккха моттиг д1алоац. Цун дешарца а кхетамца а бераш кхедара доккха практически ма1ан да. Наъна метто юкъелоац дешархой патриотизма а, кхыча къамашца г1имерза а, эзди а хилара уйлашца кхетадеш кхедара маъхала таронаш.

Тахан латтача хъале г1алг1ай мотт г1омабара, цу метта йоазув де хара г1алаъмате йоаккха терко е еза къаъстга ишколо. Х1анзарча зама бераша г1алаъмате дукха бувцаш лелабу эрсий мотт. Ц1аг1а а ара а бераша шоай наъна метта къамаъл к1езига ду. Г1алг1ай мотт бувцачар а къамаъла юкъе дукха эрсий дешаш леладу, цудухъа наъна мотт эрсий меттаца ийна бувц бераша. Ишттача хъале т1ехъ г1айоаг1ача хана г1алг1ай мотт бицбалара кхерам ба. Цудухъа ишкола хъалха латта декхар да г1алг1ай метта дешари йоазуви дешархошта г1омадар, безам г1абахийтар, мотт дийнбар. Бера ший наъна мотт бовза а беза, беза а беза, уйла а цу метта хила еза. К1ира сахъатий боарам дукха беце а дешархоша мотт г1омабергба, хъехархоша из безаргболча тайпара д1ахъехе. Цу г1а йоазув де г1алг1ай метта хала а дац, х1ана аьлча, г1алг1ай абата г1а дукхаг1адола алапаш эрсий метта санна да. Дешархошта г1омаде г1отлакхета алапаш да: л, аь, г1, кх, къ, к1, п1, т1, хъ, х1, ц1, ч1, яь, дифтонг оа. Эрсий метта санна хъехархочо боккха теркам г1абахийта беза дешаш д1аоалашияздеши йолча башхалонашта. Иштта боккха болх бе беза дешархоша оазаш нийса хъаалара, х1ана аьлча, бери язdechа хана ше харцахъа дош д1ааларга хъежжа г1алаташа деш яздергда. Из болх 1 классе денз ца хаддаш бе беза, йоазув нийса хургдолаш.

Календарно-тематически план граматика,6-г1а класс.

№	Урока тема	Ц1аг1а ра болх	Керда дешаш	Сах бат	Ха		Белга лда- ккхар
					П/Х	Ф .Х	
1	Наьна меттах дола дош.	§ 1, упр.№ 3	Анайист, анаюх я - горизонт	2			
2	Предложене маьженаш. Яржанзеи яьржаи предложенеш.	§ 3-4, упр.№ 14	Къухь (къовхаш)да - лесная поляна, г1айре (наш) я - остров	2			
3	Тохкама диктант.	Упр.№ 22		1			
	Лексика.						
4	Омонимаш. Синонимаш. Антонимаш.	§8, упр.№ 31	Ор (аш) да - ров, аьли (еш) да - овраг, босе (наш) я - склон горы,холма	2			
5	Бокъонца дола г1алг1ай дешаши т1айца дешаши.	§10, упр.№ 37	Къарше (ий) ва - карачаевец, нег1е (ий) ва - ногаец	2			
6	Къаьна дешаши керда дешаши. Даиман цхъана лела дешаш.	§11-12, упр.№ 45	Г1аьлинг (аш) да - тюльпан, г1иринг (аш) я - боярышник	2			
7	Дешхьалхенаш нийса язъяр.	§14, упр.№ 55	Дийхк (аш) я - сосна, зийболг (аш) да - фиалка	2			
8	Чоалханеи лоацдаь чоалханеи дешаш.	§18, упр.№ 70	Даца устаг1а ба - жертвенный баран, куни (еш) я - кролик	2			

Морфологи							
9	Ц1ердош, цун лоарх1ам, грамматически белгалонаш.	§19, упр.№ 74	Маккхал (аш) да – коршун, нал (аш) б,д - кабан	2			
10	Ц1ердешай легараш.	§ 20, упр.№ 108	М1амишк (аш) б,д – тонкорунная овца, амат (аш) д,д – образ, облик	2			
11	Ц1ердешай кертера суффиксаш язъяра бокъонаш. Дацардош ца ц1ердешашца нийса яздар.	§21, упр.№ 112	Аьлдит (аш) д,д – кляуза, сплетня,вас (аш) я,я – обида, г1ийбат (аш) д,д – клевета, наговор	2			
Белгалдош.							
12	Мишталли, относительнии, т1аозареибелгалдешаш.	§26-30, упр.№ 143	Чоалх (аш) я,я – куча, ворох, хлам, 1индарг1а (ш) я,я - тень	2			
13	Белгалдешай морфологически тохкам.	§36, упр.№ 162	Г1аьр (-аш) я,я – банда, г1аьрхо я,ва – бандит, грабитель	2			
14	Тохкама диктант.	УПР.№ 164		1			
Таьрахъдош.							
15	Ло1амеи ло1амзеи таьрахъдешаш.	§38, упр.№ 172	Мулк (-аш) я,я – имущество, состояние, соалор (-аш)д,д - куница	2			
16	Арг1ан таьрахъдешаш	§40, упр.№ 181	Бозбуъча (-аш) в,б – фокусник, пелхъа (-ш) в,б - акробат	2			
17	Таьрахъдешаш нийса яздар.	§41, упр.№ 190	Бохк (-араш) б,д – подпруга, г1удалкх (-аш) я,я – повозка, телега	2			

18	Таърахъдешай морфологически тохам.	§42, упр.№ 192	Талс (-аш) д,д – переметная сумка, сувсакх (-аш) б,д - кит	2			
	Ц1ерметтдош.						
19	Йовхый ц1ерметтдешаш.	§44, упр.№ 198	Чхъаг1алкх (-аш) я,я– шакал, уст (шерч) б,д - вол	2			
20	Т1аозареи т1аозара- т1адерзареи ц1ерметтдешаш.	§46, упр.№ 210	Хъаълий да – дойные коровы, маг1алди д - сорняк	2			
21	Гойтара ц1ерметтдешаш.	§47, упр.№ 212	Миха (-ш) я,я – тополь, ширткъа (-аш) д,д - ласка	2			
22	Къоастама ц1ерметтдешаш.	§49, упр.№ 218	Варбаст (-аш) я,я – молот, г1орг1аст (-аш) б,д - рашпиль	2			
23	Къоастамза ц1ерметтдешаш.	§50, упр.№ 221	Догго (-ш) я,я – топорище, д1ам (-аш) д,д - зубило	2			
24	Тохкама диктант.	§43-51 кердаяха		1			
25	Ц1ерметтдешай морфологически тохам.	§52, «Са Давхе» яхаш корта болаш дувцар оттаде.	Чхъонкар (-аш) я,я – булава, ч1ий (-наш) б,д - челнок	2			
	Хандош						
26	Хандеша белгалза форма.	§53, упр.№ 232	Б1ег1инга кий (-наш) я,я – войлочная стеганная шапка, б1у б - войско	2			

27	Кхычунга доалеи ца доалеи хандешаш.	§55, упр.№ 242	Г1аг1а (-ш) д,д – кольчуга, г1алаш д - латы	2			
28	Хандеша соттамаш.	§56, упр.№ 244	Г1ап (-аш) я,я – 1.патронтаж; 2.крепостная стена	3			
29	Хандешай спряжени.	§58, упр.№ 250	Мажар (аш) я,я мажара топ (-аш) я,я – венгерское ружье	2			
30	Г1он хандешаши цар спряжени.	§59, упр.№ 254	Моакхаза топ(-аш) я,я – кремневое ружье, хумпар (-аш) я,я - кобура	3			
31	Хандешашца дацардешаши дацара белгалонаши нийса язъяр.	§61, упр.№ 260	Алкхашк (-аш) я,я – скворец, з1окаргали (-еш) я,я - пеликан	3			
32	Хандеша морфологически тохкам.	§63, упр.№ 264	Дистб1аралелхарг (-аш) я,я – попугай, бекарг (-аш) я,я - кукушка	3			
33	Тохкама диктант. Кердадаккхар.	Хандош кердада ккха		1			
34	Дерригача шера 1омадаър кердадаккхар.	Упр.№ 271, 280, 292		2	5		